मातामहेष्वपि समानत्वात्" दत्तकमीमांसाकृत् ।

श्राद्धीयद्रव्यग्रहणनिषेधे विशेषस्तत्रोक्तो यथा

"एवं प्रतिग्रहीतृकुलश्राद्धीयद्रव्यं दत्तकाय प्रतिग्रहीतृजनककुलश्राद्धीयद्रव्यञ्च द्व्यामुष्यायणाय न दातव्यं "सपिण्डाय सगोत्राय श्राद्धीयं नैव दापयेत् । न भोजयेत् पितृश्राद्धे समानप्रवरं तथेति" हेमाद्रिपारिजातधृतवचनात् । श्राद्धीयं श्राद्धे दत्तद्रव्यम्" ।

दत्तदुहिताऽपि ग्रहीतुं शक्यते यथोक्तं तत्रैव

"औरसपुत्त्रस्येव औरसपुत्त्र्या अप्यपचारे क्षेत्रजाद्याः पुत्त्र्यः प्रतिनिधयो भवन्ति । "मुख्यापचारे प्रतिनिधिरिति" न्यायात् । मुख्यत्वञ्चास्या दानादिविधौ साधनत्वेन साधनत्वञ्च ऋतुगमनविधिना साधिताया द्रव्यार्ज्जनविधिना अर्ज्जितस्य व्रीह्यादेः क्रतुसाधनत्ववत् । तथा हि रात्रिसत्रन्यायेन "ऋत्वियात् प्रजां विन्दामहे ऋत्वियात् प्रजां विन्दते" इत्याद्यर्थवादोन्नीते "ऋतावुपेयात् तस्मिन् संविशेत्" इत्यादौ नित्ये ऋतुगमनविधौ स्त्रीपुंससाधारण्याः श्रुतिसिद्धायाः प्रजाया एव भाव्यत्वमवगम्यते । प्रजनयतीति प्रजेतिव्युत्पत्त्या प्रजननशक्तिमतः स्त्रीपुंसयोरेव प्रजाशब्दवाच्यत्वात् न नपुंसकस्य, तस्य शुक्रशोणितसाम्यजन्यत्वेन नान्तरीयकत्वात् । अतएव "अनधीत्य द्विजो वेदमनुत्पाद्य च सन्ततिम् । अनिष्ट्वा विविधैर्यज्ञैर्मोक्षमिच्छन् पतत्यधः" इति तादृश्या एव सन्ततेरनुत्पादे अधःपातः स्मर्य्यते । संतनोत्यन्वयमिति सन्ततिः प्रजापर्य्याय एव । "प्रजा स्यात् सन्ततौ जने" इति कोषात् । एवम् "अपत्यार्थं स्त्रियः सृष्टाः स्त्री क्षेत्रं वीजिनो नराः । क्षेत्रं वीजवते देयं नावीजी क्षेत्रमर्हति" इत्यत्र अपत्यशब्दो व्याख्यातः "अपत्यं कस्मादपतनं भवति प्रनेन पततीति" यास्कस्मरणात् । "आत्मजस्तनयः सूनुः सुतः पुत्रः स्त्रियान्त्वमी । आहुर्दुहितरं सर्वेऽपत्यतोकं तयोः समे" इति कोषाच्च । यद्यत्र "पुमान् पुरुमना भवति पुंसतेर्वेति" यास्कोक्त्या पुंपदं बहुज्ञपरं तदा पुंसतेर्वेति" तदुक्त्यैव प्रसवकर्त्तृमिथुनपरमेव व्याख्यायताम् । अतएव यास्कः "मिथुनाः पित्र्यदायादा" इति । तदेतादृक्, श्लोकाभ्यामप्युक्तम् । "अङ्गादङ्गात् सम्भवसि हृदयादधिजीवसे । आत्मा वै पुत्रनामासि स जीव शरदां शतमिति" । "अविशेषेण पुत्राणां दायो भवति धर्म्मतः । मिथुनानां विसर्गादौ मनुः स्वायम्भुवोऽब्रवीत्" इत्यत्र पुत्रपदं मिथुनपरं दर्शितवान् । नचात्र मिथुनपदं पुत्रस्नुषापरमिति वाच्यम् । अङ्गादङ्गात् सम्भवसि इत्यस्यासङ्गतेः । "न दुहितर इत्येके पुमान् दायादोऽदायादा स्त्रीति विज्ञायत" इत्येकीयमते दुहितृनिराकारणासङ्गतेश्च । यच्च "नापुत्रस्य लोकोऽस्तीत्यादौ पुत्रपदं तदप्युभयपरमेव । "भ्रातृपुत्रौ स्वसृदुहितृभ्यामिति" पाणिनिना पुत्रदुहितृपदयोरेकशेषस्मरणात् । एतेन "अपुत्रेणैव कर्त्तव्यः पुत्रप्रतिनिधिः सदा" इत्यादावपि पुत्रपदं व्याख्यातम् । तत्साधनञ्च पुत्रिकाकरणलिङ्गमग्रे वक्ष्यते । अतएवोक्तम् "तत्समः पुत्रिकासुत" इति । "अङ्गादङ्गात्सम्भवति पुत्रवद्दुहिता नृणामिति" च । यदि च अदृष्टवैकल्येन कन्यानुत्पादः तदा कृष्णप्रतिपच्छ्राद्धादिना तत्सम्पादनं कार्य्यं कृष्णचतुर्थीश्राद्धादिना पुत्रादृष्टस्येव" । यत्तु गमनकरणिकायामेव भावनायाम् "एवं गच्छन् पुत्रं जनयेदिति" पुत्रस्यैव भाव्यत्वं प्रतीयते तत्प्रजापदोपात्तयोः स्त्रीपुंसयोर्म्मध्ये पुत्रस्य तद्वाक्यविहितगुणफलतया अवधृत्यानुवादः पुत्रार्थिप्रवृत्त्यर्थः । गुणाश्च युग्मनिशाशुक्राधिक्यस्त्रीक्षामतेन्दुसौस्थ्यपुंसवनापूपादयो योगिमन्वादिभिरेव एवमित्यादिना स्पष्टीकृताः । आश्वलायनेनापि पाणिग्रहणे पुत्रपुत्र्योर्गुणफलत्वं प्रकटितम् । "गृह्णामि ते सौभगत्वाय हस्तमित्यङ्गुष्ठमेव गृह्णीयात् यदि कामयेत पुमांस एव मे पुत्रा जायेरन्नित्यङ्गुलीरेव, स्त्रीकामोरोमान्ते हस्तं साङ्गुष्ठमुभयकाम इति" । एतेन "स्त्रियोऽयुग्मासु रात्रिषु" इत्यपि व्याख्यातम् । तस्मात् पुत्रस्येव श्राद्धकर्त्तृत्वेन परलोकसाधनतया च पुत्र्या अपि दानश्राद्धादिविधिसाधनत्वेन सिद्धे मुख्यत्वे तदपचारे प्रतिनिधिर्युक्त एव । "दुहिता दुरहिता दूरे हिता दोग्धा" इति निरुक्त्या दुहितुर्दौहित्रद्वारापि पित्रुपकारकत्वं दर्शयति यास्कः मनुरपि "पौत्रदौहित्रयोर्लोके विशेषो नोपपद्यते । दौहित्रोऽपि ह्यमुत्रैनं सन्तारयति पौत्रवदिति" । महाभारते गान्धार्य्युक्तिश्च "एका शताधिका बाला भविष्यति गरीयसी । तेन दौहित्रजाल्लोकान् प्राप्नुयामिति मे मतिः" । अन्यत्रापि "दुहितर एव मातापित्रोः किमीरसाः पुत्र्यः । निपतन् दिवो यया-